

ISSN 0350-5650

ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ

МЕШОВИТА ГРАЂА
MISCELLANEA

НОВА СЕРИЈА Књ. XXXII

Редакциони одбор
БИЉАНА МАРКОВИЋ, НЕДЕЉКО В. РАДОСАВЉЕВИЋ,
РАДОМИР Ј. ПОПОВИЋ, ВЛАДИМИР ЈОВАНОВИЋ,
БОЈАНА КАТИЋ-МИЉКОВИЋ, ЉУДМИЛА КУЗМИЧЕВА,
ГАБРИЕЛА ШУБЕРТ, ЛИЛИАНА СИМЕОНОВА

Одговорни уредник
НЕДЕЉКО В. РАДОСАВЉЕВИЋ

Београд
2011

Недељко В. РАДОСАВЉЕВИЋ
Историјски институт
Београд

**ДИПЛОМА МИТРОПОЛИТА ПАВЛА НЕНАДОВИЋА
О ПРАВУ ДЕЧАНСКИХ МОНАХА
НА ПРИКУПЉАЊЕ МИЛОСТИЊЕ ИЗ 1755.***

Апстракт: У раду је критички приређена и објављена повеља карловачког митрополита Павла Ненадовића, којом будимском епископу Дионисију Новаковићу препоручује да помогне дечанском проигуману Исаји у сакупљању прилога, како би се на тај начин помогло да опстане монашко братство једног од најзначајнијих српских манастира. Указано је на околности у којима је приређени документ настао, као и на чињеницу да сличне повеље која се односи на манастир Високе Дечане на подручју Карловачке митрополије нема све до 1868. године. Дат је, такође, и њен кратак палеографски и дипломатички опис.

Кључне речи: Високи Дечани, Карловачка митрополија, Павле Ненадовић, проигуман Исаја, прилози.

У Архиву САНУ у Сремским Карловцима, у Фонду “Б”, чува се повеља карловачког митрополита Павла Ненадовића¹ којом дечанског проигумана Исаји препоручује будимском епископу Дионисију Новаковићу² да у његовој епархији прикупља милостињу за свој манастир, који се у то

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Европа и Срби (1804-1918): подстицаји и искушења европске Модерне* (Ев. бр. 177031).

¹ Павле Ненадовић, карловачки митрополит 1749-1768.

² Дионисије Новаковић, будимски епископ 1749-1767.

време налазио у озбиљним материјалним тешкоћама.³ Документ је писан обичним црним мастилом, на једном листу папира димензија 38 x 24 cm. Језик на ком је настао је црквенословенски, са елементима тадашњег народног говора, присутног у знатно мањој мери него у дипломатичким исправама црквене провенијенције насталим јужно од Саве и Дунава, на простору под непосредном управом Пећке патријаршије. Оштећења текста су минимална, и налазе се на његовим маргинама. С обзиром на то да је документ сачуван у Архиву САНУ у Сремским Карловцима (Патријаршијско-митрополијски архив), и да на њему нема никаквог печата, у овом случају се очигледно ради о копији документа послатог будимском епископу Дионисију Новаковићу.

У време настанка ове повеље, Пећка патријаршија била је осиромашена и често је живела од помоћи Карловачке митрополије, аутономне српске цркве у Хабзбуршкој монархији, која је канонски била њен саставни део. Међутим, у временима кад су патријаршијски престо у Пећи заузимали Грци послати из Васељенске патријаршије, помоћ из Карловаца престала би да стиже, да би на крају била потпуно прекинута.⁴ Време управе карловачког митрополита Ненадовића је доба када су се често смењивали поглавари Пећке патријаршије. У периоду од 1752. до 1763, променило се чак шест патријараха, међу којима је само један, Вићентије Стефановић, сигурно био српског порекла. Он је под сумњивим околностима између 1755. и 1757. умро у Цариграду, где је отишао да прими берат о потврђивању на патријаршијском престолу.⁵ Због тога се може закључити да је ово писмо настало у време када је на челу Пећке патријаршије био патријарх Гаврило II (1752-1755), по народности Грк.⁶ Када је реч о имовини манастира Високи Дечани, почетком 19. века она је била у добром стању⁷, али то не значи да је тако било и у време настанка овог документа, јер се из његовог садржаја види да су османске власти

³ У време настанка ове повеље, у Пећкој патријаршији трајала је борба за превласт између грчких и словенских архијереја, што се одражавало и на имовно стање цркава и манастира. Н. Радосављевић, *Православна црква у Београдском паишалуку 1766-1831, управа Васељенске патријаршије*, Београд 2007, 75.

⁴ Исто, 76.

⁵ Исто, 75; Г. Елезовић, *Атанасије II, Гаврило II и Гаврило III, пећки патријарси*, Гласник СПП за 1937, (Сремски Карловци 1937), 291-298.

⁶ Н. Радосављевић, *Православна црква у Београдском паишалуку 1766-1831, управа Васељенске патријаршије*, Београд 2007, 75.

⁷ Д. Батаковић, *Дечанско питање*, Београд 1989, 12-13.

манастиру наметнуле велике новчане обавезе. Иако се у самој повељи то не наводи, могуће је да су манастирски проблем били и дугови.

Повеља коју је дечанском игуману Исаји, који је кренуо у Карловачку митрополију ради прикупљања прилога за манастир, дао митрополит Павле Ненадовић, указује и на редослед догађаја како је настала. Да би уопште кренули на тако дуг пут, дечански монаси морали су имати сагласност свог архијереја, као и духовних власти епархије или аутономне цркве која их је примала да на њеној територији милостињу прикупљају. У њиховом случају то је могао бити или лично пећки патријарх, под чијом се непосредном управом тада најчешће налазила Призренска митрополија, или призренски митрополит, који је с времена на време постављан као викарни патријаршијски архијереј. Могуће је да се радило о призренском митрополиту Василију⁸, који је ту дужност сигурно вршио 1756, вероватно и раније, или о већ поменутом патријарху Гаврилу II.

Када је реч о дозволи да монаси из удаљених области прикупљају милостињу, подразумевало се да је сагласност архијереја епархије из које монаси потичу дата у писаној форми, да би сведочила о веродостојности њихових намера и чињеници да ништа не предузимају супротно црквеним канонима, те да им је на основу тога издавано одобрење којим се дозвољава реализација њихове намере. Без ње, не би била издата ни ова повеља.⁹ Зато она у архивском фонду стоји сама за себе, као посебан и јединствен предмет. Других сведочанстава о прикупљању прилога за Високе Дечане у фондovima АСАНУК нема све до 1868, дакле пуних 113. година. Као таква, ова повеља ће у даљем тексту бити критички приређена и приложена.

У време настанка молбе дечанског братства карловачком митрополиту Павлу Ненадовићу 1755, и његовог позитивног одговора на њу, патријаршијска ризница, као и ризнице српских манастира на простору Косова и Метохије биле су празне, јер су се и неки архијереји пристигли са простора изван Пећке патријаршије задуживали гарантујући враћање

⁸ С. еп. Вуковић, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд-Подгорица-Крагујевац 1996, 61.

⁹ Да је тако сведочи и случај из знатно каснијег периода, када су се сличном молбом карловачком митрополиту и српском патријарху Самуилу Маширевићу посебно обратили рашко-призренски митрополит Мелетије и братство манастира Високи Дечани. *Рашко-призренски митрополит Мелетије српском патријарху и карловачком митрополиту Самуилу Маширевићу*, 13. (25) марта 1868, АСАНУК, Фонд Б, 12 а/186; *Братство манастира Дечани српском патријарху и карловачком митрополиту Самуилу Маширевићу*, 1. (13) априла 1868, АСАНУК, фонд Б, 13 а/1868.

дугова и црквеном, патријаршијском, митрополитском или манастирском имовином.

Када се ради о самој повељи, треба истаћи и то да су, поред језичких особености, у односу на сличне исправе настале на подручју јужно од Саве и Дунава, под непосредном управом прво Пећке, а од 1766. Васељенске патријаршије, уочљиве одређене разлике које су биле резултат образовања и вештине писара. У Повељи митрополита Павла Ненадовића, која је очигледно писана врло вештом руком, ради се о ћирилском брзопису, равномерном и добро читљивом, док су писари јужно од Саве и Дунава користили много више лигатура и титли, као и ћирилску капиталу, понекад недовољно јасно читљиву.

Када је реч о структури локалног српског друштва, она се у оваквим исправама по правилу помиње и на простору под османском и на простору под хабзбуршком влашћу. И док се у повељама, пре свега синђелијама или сведетељствима издатим на османској територији изричито наводе кнезови, кметови, свештена лица свих чинов и верници, на овом примеру види се колико је српско друштво у Хабзбуршкој монархији било разумејеније. У повељи издатој проигуману Исаји, позив за помоћ Високим Дечанима упућен је свештенству свих звања и чинов, али и великим бировима, таначницима, трговцима, занатлијама, православним припадницима хабзбуршких армијских састава и, на крају, свим православним хришћанима уопште. Поред тога, у овом прворазредном извору наводи се и пуна титула епископа Дионисија Новаковића, која гласи *[Милошћу Божјом] преосвештени епископ будимски, столнобеоградски, мохачки и сигетски*. Његова титулација указује на то колико је епархија којом је управљао била велика, са центрима које је, поред других, насељавала и значајна српска заједница, од које би монаси из Дечана могли добити одређену помоћ.

У даљем тексту диплома карловачког митрополита Павла Ненадовића о праву дечанских монаха на прикупљање прилога за свој манастир у Будимској епархији дата је у целини. Текст је транскрибован на савремени српски правопис, али је сачуван аутентични језички израз на ком је приређени извор настао. Нечитка места означена су угластим заградама са три тачке, а на разлог нечитљивости указано је у пропратном научном апарату.

Сремски Карловци, 19. (31) јула 1755

Карловачки митрополит Павле Ненадовић будимском епископу Дионисију Новаковићу – препоручује му да у својој епархији прихвати дечанског проигумана Исаију, коме је одобрено да сакупља прилоге за свој манастир и да му укаже сву неопходну помоћ.

Понеже¹⁰ св[ја]штенија обитељи нашеја Славено-сербскија в славу славнаго Вознесенија Г[оспо]да нашего И[су]са цари и крал[и]ми нашими сербским создани Дечани нарицаеми¹¹ игумен и братство С[вја]тејшему Синоду в пространом описанији прежднаго обитељи своје благостојанија и нинејшаго¹² убожества и от неверних злостраданија, от злобљенија и турскаго дани несносни взискванија¹³ крајње своје оскуденије предложиша, просаше во сицевом¹⁴ бедствији помошт и христијанское состраданије показати, а јакоже¹⁵ црквам и обитељем хр[и]стијанским от тирјанства турскаго наносимое озлобљение, харача безмерное изтјазан[ије] и прочија досади, не токмо нам, но всему нашему христјанству јавно и познато. Притом же нашеја должности христијански јест онују с[вја]тују обитељ и деже нашего краља сербскаго Стефана Дечанскаго зовомаго целебнија¹⁶ и чудодејствујуштија¹⁷ мошти сут, и злостраданији не оставити. Сего ради преосвештеному еп[и]с[к]опу будимскому, столно белградскому мохачкому и сигетскому г[оспо]дину Дионисију Новаковићу и в Б[о]госпасаемој јего преподобнејшим м[ес]тножителем, бл[а]гоговејнејшим¹⁸ протопрезвитером, с[вја]штеником и клиру црковному vsакаго званија, степене и достоинства воиственим, великим бировом¹⁹, таначником²⁰, трговцем, занатлијам, и всем vsакаго састојанија и возраста православним хр[и]стијаном, сего спомјанутија обитељи Дечани нарежденаго преподобнаго

¹⁰ Понеже (црквенословенски), будући да.

¹¹ Нарикаемый (црквенословенски), названи.

¹² Нинѣйший (црквенословенски), садашњи.

¹³ Взыскати (црквенословенски), тражити, изискивати.

¹⁴ Сицевъ (црквенословенски), такав, овакав.

¹⁵ Јакоже (црквенословенски), као што.

¹⁶ Целебни (црквенословенски), лековити.

¹⁷ Од чюдодѣйственный (црквенословенски), чудотворан.

¹⁸ Благоговѣйный (црквенословенски), побожни.

¹⁹ Биров, старешина општине.

²⁰ Танач, таначник, општински одборник, кмет.

јеромонаха Исаију препоручајем во [...] ²¹јего бл[а]гоохотно ²²примали, конаком и всакими странику нуждними потребами угледали, и С[вја]тој јего обитељи во нужде и крајнем оскуденији суштеј помошт и јеликовозможну м[и]л[о]стињу усрдно даривали вједуште ²³јако ²⁴Б[о]г м[о]л[и]твами С[вја]таго Стефана краља дечанскаго всем таковим м[и]л[о]стињедавцем м[и]л[ос]тив мздевоздајатель ²⁵буде. Дано в митрополији нашеј в Карловце 19. јулија 1755.года.

Б[о]жијеју м[и]л[о]стију православ[ни] архиеп[и]скоп карловачкиј и всего в державе Ц[есаро] К[раљевског] вели[че]ства обретајуштагосја славно-сербскаго и валахијскаго народа митрополит, и обоих тајниј советник, Павел Ненадовић

АСАНУК, Фонд “Б”, 64/1755
Конија

²¹ Нечитко.

²² Изведено од *Благо* (добро) и *Хотѣніе* (жеља), црквенословенски, с вољом чинити, с радошћу чинити.

²³ Од *Вѣдѣти* (црквенословенски), знати.

²⁴ *Јако* (црквенословенски),

²⁵ Од *Мзда* (црквенословенски), награда, плата.

 Свјетлеши отци и владико Кашев Савле и митрополите Саве Саванског и владике Саве Кашевског и владике Павла Кашевског и владике Павла Кашевског и владике Павла Кашевског...

ПРАВО УПРАВЉАЊА КРАЈИНА
 КОЈА ПОДЛЕЖУ ПРАВОЈ РАДНОЈ
 СЛУЖБИ

Копија дипломе митрополита Павла Ненадовића из 1755. године

Nedeljko Radosavljević

**THE DIPLOMA ON PRIVILEGE ON COLLECTING OFFERINGS
ISSUED BY METROPOLITAN PAVLE NENADOVIĆ TO THE
MONKS OF THE DEČANI MONASTERY
IN 1755**

Summary

A copy of a diploma issued by Metropolitan Pavle Nenadović in 1755 is kept at the Archives of SASA in Sremski Karlovci. By this diploma the monks of the Dečani monastery were granted with the collecting offerings in the Eparchy of Budim of the Metropolitane of Karlovci. It represents one of the few preserved documents which indicates to the connections of the Dečani monastery with the Metropolitane of Karlovci in the XVIII century. Documents' content shows that brotherhood of monastery was in difficult financial position, so Metropolitan Pavle Nenadović had granted their mission. The patent is written in Church Slavonic language and adressed to Dionisije Novaković, bishop of Budim. In this paper we have pointed out to the content of the document and its origin and it was described according to the principles of diplomatics and paleography. The photocopy of the original is included in the paper.

Key Words: Dečani Monastery, Metropolitane of Karlovci, Pavle Nenadović, Former prior Isaija, contributions.

Чланак примљен: 07. 02. 2011.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 27. 06. 2011.